

Examensarbete 15 hp
Musiklärarexamen
2007

Elisabeth Ejdetorp

Det ska börjas i tid

Pianopedagogers tankar
kring startåldrar vid pianot

Handledare: Maria Calissendorff

Kungl. Musikhögskolan i Stockholm

Inledning	5
Bakgrund	6
Tveksamma röster till tidig start	7
Undervisning anpassad till elevens ålder	9
Målsättning	10
Notläsning?	10
Spela = leka?	11
Motivation/Jag-kan-känsla	12
Syfte och frågeställningar	13
Metod	13
Redovisning av intervjuer	14
Lärare A	14
Lärare B	15
Lärare C	16
Lärare D	17
Lärare E	18
Sammanfattning av intervjuerna	20
Diskussion	22
Fördelar och nackdelar med tidig/sen start på pianot.	22
Den sunda inlärningskurvan	24
Samband	25
Den mest ideala åldern att börja spela piano.	26
Pianopedagogers målsättning för sin nybörjar/pianoundervisning	27
Olika åldersgränser - olika pedagoger	27
Referenser	29
Intervjufrågor	30

Inledning

Efter att jag avslutat mina studier vid Kungliga Musikhögskolan i Stockholm (KMH) 1988, var det dags att söka jobb. Jag fick kontakt med ett studieförbund. De behövde en pianolärare som kunde undervisa *små* barn, barn i förskoleåldern. Jag var tveksam, hur skulle det gå till? Jag hade ingen erfarenhet av små barn, varken att undervisa eller att umgås med. Studieförbundet hade flera lärare både i fiol och piano som undervisade enligt Suzuki-metoden, men jag hade inte någon tid och möjlighet att sätta mig in i vad den metoden innebar. Jag ville använda mig av den metodik och de tankar och idéer vi hade jobbat med på (piano)metodiklektionerna på Musikhögskolan. Men skulle den metodiken fungera på så små barn? De övningselever som vi hade jobbat med var i ”normal” nybörjarålder, d v s 9-10 år.

Redan hösten 1987, under mitt sista studieår på KMH, startade jag några grupper med 5-åriga nybörjare. Det krävdes mycket och noggrann lektionsplanering, men det var bland det roligaste jag hade gjort. Barnen var spontana och intresserade. Jag fick mycket fin kontakt både med barnen och med deras föräldrar (som satt med under lektionerna). Sedan dess är jag fast, det har gått 20 år, och jag tycker fortfarande att det är lika roligt och inspirerande att undervisa yngre barn.

Vilken ålder är den bästa att börja spela piano? Jag får ofta frågan från föräldrar som vill att deras barn ska få möjlighet att uppleva glädjen av att kunna spela ett instrument. När jag i olika sammanhang har mött andra pianopedagoger har jag upptäckt att åsikterna om startålder är vitt skilda. En del pianopedagoger jag pratat med vill inte undervisa barn under 7 år, då de tycker att det verkar svårt. De vill att barnen ska kunna läsa innan de börjar spela. En vanlig åsikt är att det inte är någon mening med att börja spela tidigt, de barn som börjar senare kommer snart ”ikapp” de barn som började i tidig ålder.

Jag har mött många nybörjare under de 20 år som jag arbetat som pianopedagog. De har varit i många olika åldrar, från 3 år och uppåt, ungdomar och vuxna. Jag tycker mig ha märkt att de barn som börjar spela i tidig ålder lär sig spela på ett ”naturligare” sätt än de nybörjare som är äldre. De yngre barnen verkar vara mer receptiva och lär sig känna puls, melodi, dynamik o.s.v. på ett enkelt och naturligt sätt, utan att anstränga sig speciellt mycket. Äldre nybörjare får jobba mer för att få en naturlig och avspänd handställning och de får jobba mer för att få ”flyt” i spelet. Dessutom är äldre nybörjare mer medvetna om hur ”svårt” det är att t.ex. koordinera ihop höger och vänster hand, en yngre elev bara ”gör” utan att tänka så mycket.

Jag är medveten om att det är vanskligt och svårt att jämföra olika start-åldrar. Varje elev är unik och mognar och utvecklas olika snabbt i olika åldrar. Varje pianopedagog är också en egen individ som färgas av sin personlighet och sin bakgrund, och vi undervisar på olika sätt och med olika metoder. Vissa av oss kanske undervisar på ett sätt som passar äldre barn, andra jobbar på ett sätt som passar för yngre nybörjare.

Med denna uppsats vill jag undersöka vilka tankar andra pianopedagoger har angående vilken ålder som är den bästa att börja spela piano.

Bakgrund

Det finns forskning som visar att barnets hjärna har mycket hög energiomsättning just i 3-6-årsåldern. Det skulle kunna vara förklaringen till att barn i den åldern har så lätt att lära. Hög energiomsättning = hög inlärningsförmåga. Hjärnforskare David Ingvar har skrivit en artikel med namnet ”*Hjärnans engångschans*”. Där beskriver han hur forskning visar att barnets hjärna genomgår en enorm utveckling i 3-6-årsåldern. Enligt Ingvar är det sannolikt så att människohjärnan aldrig kan lära sig så bra, så mycket och så snabbt som den gör i dessa tidiga barnår (Ingvar 1996).

I en artikel i *Fotnoten* läser jag att hjärnforskaren (och konsertpianisten) Fredrik Ullén har scannat pianisters hjärnor och jämfört dem med andras. Resultatet: tidig pianoträning får hjärnan att utvecklas. Den forskning Ullén initierat handlar bland annat om kopplingen mellan hjärnans utveckling och musikutövande. Med magnetkamera har man sett att professionella pianisters hjärnor ser annorlunda ut än ickemusikers. Ju mer de övat som små, desto tjockare blir de nervbanor i hjärnan som används vid musicerandet. Stor betydelse verkar den tidiga träningen ha. Den kraftigaste effekten som pianospelandet har på hjärnan sker i barndomsåren, upp till 11-årsåldern (Edvall, 2007).

Ragnhild Dominique (1999) har observerat flöjtundervisning där barnen har börjat spela i förskoleåldern. Hon har också intervjuat elever, föräldrar och lärare. Både föräldrar och lärare anser att barnen lär sig melodier snabbare när de är små, jämfört med äldre nybörjare. De yngre barnen anses ha stor potential och är mycket mottagliga och tacksamma att jobba med. Lärare och föräldrar menar t o m att hela utvecklingsfasen går förlorad om undervisningen börjar när barnen är 10 år istället.

De yngre barnen lär sig melodier snabbare när de är små, men andra saker tar längre tid, eftersom koncentrationsförmågan och finmotoriken som bäst håller på att utvecklas. En lärare menade att den utvecklingen befrämjas när de lär sig att spela ett instrument, vilket sedan är till nytta för barnet i andra situationer.

Lärarna framhåller en annan positiv aspekt av tidig start: att barnet har gott om tid att lära sig att spela sitt instrument. En lärare sa att hon känner en större ro med sina yngre elever, hon hinner jobba med det musikaliska också. Alla tjänar på att ta det lugnt i början, eftersom inläringen går snabbare och snabbare ju äldre barnet blir, om de har fått möjlighet att lära sig i sin egen takt från början.

Jesper Hellberg (2003) har i sitt examensarbete *Trombon för yngre barn* tittat på vilka skillnader man kan se i motorik, musik och motivation mellan sjuåringar och elever i musikskoleålder. Hans resultat liknar mycket de resultat som Dominique (1999) redovisat i sin uppsats. Båda skriver att motoriken är sämre hos de yngre eleverna (eller under utveckling, som Dominique uttrycker det). Hellberg framhåller att det inte varit fråga om några stora problem som gjort undervisningen omöjlig, men att det har tagit längre tid. De yngre eleverna verkar däremot ha lättare att lära sig melodier. De lär sig spela melodierna snabbare och dessutom började de yngre eleverna bygga en musikalisk uppfattning tidigare än äldre nybörjare. Hellberg anser dock att den stora vinsten med att börja spela tidigt ligger i den sociala aspekten. De yngre nybörjare han haft fick komma i kontakt med musik tidigare och på ett mer avspänt och lekfullt sätt och har fått ett positivt förhållande till musik.

Likheter med språkinläring

Den japanske violinpedagogen Shinichi Suzuki (1898-1998) grundade redan på 1930-talet en undervisningsmetod (suzukimetoden) som han kallade modersmålsmetoden. Med det menas att barnen lär sig spela ett instrument med samma utmärkta och naturliga metod som barnet lärt sig prata sitt eget språk. Barnet börjar med att lyssna och sen härma. Symbolförståelsen (läsa och skriva bokstäver= läsa och skriva noter) kommer långt senare, men är ändå en förutsättning för att man ska kunna behärska och använda språket på alla sätt.

Robert Schenk, (flöjtist och lektor i instrumentalmethodik och kammarmusik) anser att det finns möjlighet att dra intressanta paralleller till musikinläring i relation till för- och nackdelar med olika startåldrar, genom att ta del av forskningsresultat kring andraspråksinläring. Syftet med jämförelserna är att belysa de perioder i barndomen när vi är mest mottagliga för intryck, när imitationsförmågan är på topp och när man helst ska börja tillägna sig en färdighet för att sedan kunna uppnå de bästa slutresultaten. I forskning kring andraspråksinläring har man kommit fram till att det åldersmässigt tycks finnas så kallade kritiska perioder som påverkar den slutliga kompetensen.

Vilka är då dessa kritiska perioder?

Forskning kring andraspråksinläring visar att barn mellan 0-6 år når den högsta slutkompetensen, alltså lär sig sitt nya språk helt perfekt utan ”brytning”. Nästa period är mellan 7-12 år då barnen ”vanligtvis uppnår mycket hög kompetens, men visar lägre slutnivå uttalsmässigt ju senare de börjar inom denna åldersperiod”. Från 12 års ålder har man stor möjlighet att kunna lära sig ett nytt språk, men chanserna att man ska kunna tala med perfekt uttal är minimala (Naucleur i Schenk 2000). Schenk menar att man då kan dra slutsatsen att en rik musikalisk miljö ska finnas med i så stor utsträckning som möjligt före puberteten, och allra helst före 6 års ålder, för att skapa de bästa förutsättningarna att kunna uppnå en djupsittande och hög slutnivå (Schenk 2000 s. 89).

Ullén gör också jämförelser med språkinläringen.

- Lär man sig inte språk före en viss ålder är det svårt att tala helt utan brytning. Mycket tyder på att något liknande, men mindre dramatiskt, finns i musik också; en känslig period snarare än en kritisk period, säger Fredrik. En inte alltför kontroversiell slutsats skulle då vara att ju tidigare du lär dig spela ett instrument, desto lättare är det.
- Erkända musiker har i allmänhet börjat tidigt, i 5-7-årsåldern. Statistiskt börjar amatörerna senare, i 9-10-årsåldern. (Edvall 2007)

Tveksamma röster till tidig start

Inessa Kagalnikova (1996) har undersökt ”sambandet mellan pianoelevs startålder och vidare utveckling efter avslutade studier”. Enligt henne är den vanliga attityden hos pianolärare att ”ju tidigare desto bättre”. Eftersom yngre barn har lätt att härma, så kan man genom att ”visa”, lära små barn att spela komplicerade stycken. Men det ger enligt henne ett ”mekaniskt” spel som inte leder till någon musikalisk utveckling. ”Många

lärare frestas av ett sådant sätt att undervisa i piano”... ”En önskan att tillfredsställa både elever, föräldrar och sin egen fåfänga med snabba resultat”. (s.45)

Hon är kritisk till att äldre nybörjare ”diskrimineras” gentemot yngre, hon föredrar äldre nybörjare (även vuxna) som spelar av ”egen vilja”. ”Talanger upptäcks inte nödvändigtvis i barndomen”. Hon anser att det *inte* finns något i hennes undersökning som talar för att tidig start är nödvändig för att lyckas, men däremot inte heller något som avskräcker så länge man börjar med en sund inställning och hänsyn till barnets individuella egenskaper. Om barnet i och med tidig start blir för pressad och pådriven är risken stor att han/hon slutar spela eller slutar att *vilja* spela piano (Kagalnikova 1996).

Schenk (2000) anser det vara viktigt att barn i de mest receptiva och lägsta åldrarna får en positiv och riklig kontakt med musik. Ett barn som börjar spela i förskoleåldern kan utvecklas musikaliskt och instrumentalt på ett utsökt sätt. Men han varnar för att det kan finnas flera problem med att starta så tidigt med instrumentallektioner. Det är viktigt att själva instrumentet och metodiken som används är anpassad till de allra yngsta. Undervisningen måste bygga på barnens behov och ”längtan efter sång, rörelse, fantasi och kreativitet”.(s.92) Det krävs en erfaren pedagog. Det pedagogiska och instrumentala ansvaret för små barn är stort (Schenk 2000).

Jon-Roar Bjorkvold är professor i musikvetenskap vid Oslo Universitet. Han har forskat kring barns musiska utveckling och han är tveksam till tidig start. Han menar att det inte finns en genväg till att bli musiker genom så tidig instrumentstart som möjligt. Det är stor risk att vi genom att ställa för höga krav, kuvar och dödar barnets naturliga lust till musiken. ”Mängden av *burnouts*, för att inte tala om *dropouts*, strömmar ut från musikskolor och spellektioner”.(s.217) Han anser att pianot (det klassiska pianot) *inte* är lämpligt som barnets första instrument. Att spela piano kräver större händer och en mer utvecklad finmotorik än vad det yngre barnet har. ”Det klassiska pianospelet kan i regel vänta några år för de flesta barn.” Han beskriver vidare de faror han ser med att låta barn börja spela ett instrument i för tidig ålder.

Låt inte barnen börja alltför tidigt. Övergången från barnets spontansång till behärskning av ett instrument innebär ett kritiskt bära eller brista. Veldig många har mött instrumentalundervisningens krav i en utvecklingsfas när de ännu inte är mogna för det, varken fysiskt, neurologiskt eller psykiskt./.../ Leken måste ha fått tillräcklig tid och ro att utvecklas med barnet utan vuxenpress och socialiseringsstress. /.../ Det är när barns inlärningsresurser blir föremål för vuxnas press alltför tidigt som det kan gå mer galet än vi önskar. (Bjorkvold 1991 s.217)

Bjorkvold nämner begreppet ”spontansång”. Med spontansång menas den fria egenpåkittade (spontana) sång som barnet sjunger när han/hon gör saker, t.ex. leker, gungar eller tar på sig skorna.

Bertil Sundin är pionjär inom svensk musikpedagogisk forskning. Han har observerat hur förskolebarn upplever och skapar musik, och beskriver detta i sin bok *Barns musikaliska utveckling* (1995).

Tal och sång som separata fenomen är något som uppkommer genom en differentieringsprocess. Den pågår under hela förskoletiden och en bit uppåt i åldrarna. Redan spädbarnet gör en viss åtskillnad mellan tal och sång men ord och klang är starkt sammanbundna under hela förskoletiden.

Talande sång och sjungande tal går omärkligt över i varandra och under hela förskoletiden går sång in i annan aktivitet, beskriver denna aktivitet eller består av långa sångberättelser. Barnen sjunger om sina upplevelser, deras rop får sångkaraktär och arbetssånger är vanliga. (Sundin 1995)

Pianopedagog Margareta Strömblad ansåg att sången har stor betydelse i all musikundervisning på nybörjarstadiet. Genom att sjunga sångerna man sedan ska spela blir den inre föreställningen av tonen på ett naturligt sätt förbunden med uttrycket. Med sången följer också en naturlig andning och förståelse för frasering och dynamik. I förordet till *Lilla pianoraketens hjälpreda* citerar hon Zoltan Kodaly.

”Barn borde inte få spela ett svårt instrument förrän de lärt sig sjunga. Det inre örat utvecklas av egen artikulation”. (Kodály)

Undervisning anpassad till elevens ålder

Det verkar finnas en hel del argument som talar *för* en tidig start på pianot. Men undervisningen måste vara anpassad till barnets ålder. Kan det vara så att de pedagoger som är negativa till tidig start har en undervisningsstil som inte passar för små barn? Det kan vara anledningen till att deras erfarenhet säger att det är bättre att vänta till barnet blivit äldre.

”När tycker du att barn ska börja spela ett instrument?” Svaret kräver flera motfrågor. Robert Schenk (2000) har ställt samman några frågor för föräldrar som står inför att välja typ av instrumentalundervisning för de yngsta.

- Är den instrumentalundervisning som finns att tillgå för mycket små barn anpassad till deras ålder så att den, förutom att gynna ett avspänt och naturligt förhållande till instrumentet och spelet, också omfattar moment som utvecklar och ger utlopp för sången, rörelsen, fantasin och kreativiteten hos de små?
- Är det främsta målet med instrumentalundervisning för barn att ge dem en positiv och glädjefylld första formell kontakt med musik?
- Finns det klara fördelar med att börja spela instrumentet i förskoleåldern, eller kommer barn som börjar med instrumentet i 10-årsåldern ändå att hinna ikapp instrumentalt eller till och med snart gå om dem som började mycket tidigt?
- Skapar man flera hinder i framtiden genom att vänta till 10-års-åldern i stället för att börja spela instrumentet redan i förskoleåldern?
- Finns det tvärtom risk för att man kan skapa flera hinder genom att börja för tidigt på instrumentet i en undervisning som inte är tillräckligt anpassad till små barn? (Schenk 2000 s. 93)

Det här är också frågor som instrumentallärare bör ställa sig själva i relation till hur han eller hon bedriver sin undervisning (Schenk 2000).

Målsättning

Vilken målsättning har dagens pianopedagoger för sina elever?

Tesch Holmberg beskriver i sin uppsats ”*Pianoskolan som tidsdokument*” (1990) hur pianopedagogers målsättning har förändrats sedan 1930-talet. Då var målsättningen en pianistisk utbildning med siktet inställt på högre musikutbildning. Pianolektionerna handlade mera om teori och noter än om musik.

På 1950-talet har pedagogiken utvecklats till att sätta barnet, eleven, i centrum och pianot som ett medel att nå musikförståelse. Den klassiska konstmusiken är fortfarande det musikaliska målet.

På 1980-talet tar en mer gehörsbaserad undervisningsstil form. Den musikaliska upplevelsen för barnet står i centrum. ”Målet är ett fritt musicerande och kännedom om skilda musikgenrer med utgångspunkt från barnets egen aktuella musik”. (Tesch Holmberg 1990)

Schenk (2000) menar att instrumentalpedagogers mål bör vara mycket mera än att lära eleverna att spela ett instrument. Det är lätt att pedagoger betonar just **det** målet i sin undervisning istället för att ta hänsyn till vilka mål föräldrar och eleverna själva har. Som förälder vill man att barnen lär sig spela bra, men framförallt vill man att barnen ska utvecklas, trivas och ha roligt under tiden. Andra mål som pedagoger kan fundera runt är en önskan att eleverna:

- blir bättre musiklyssnare
- får känna musikglädje
- får musikupplevelser
- får skapa egen musik
- öka sin koncentrationsförmåga
- förbättrar sin motorik
- behåller sitt intresse för musik i framtiden, antingen som hobby eller som yrke.

Notläsning?

Bör vi använda noter i vår undervisning av små barn?

Alla barn lär sig att prata sitt modersmål på ett naturligt sätt genom att först lyssna, sedan härma och sist utvecklas förmågan att läsa och skriva. Detta är en ”metod” som vi vet fungerar bra. För de flesta är det otänkbart att försöka få ett spädbarn att lära sig att läsa, förmågan att tala måste komma först.

Tesch Holmberg beskriver hur notspelets betydelse har förändrats sedan 1930-talet. Från att ha varit en pianoundervisning som **börjar** med notinläring till en undervisning där man spelar efter gehör och där notläsningen kommer i andra hand.

Hon anser att det är en positiv förändring, ”eleven kommer snabbare fram till ett friare musicerande”, men hon varnar för att helt undvika notläsning.

Att helt undvika notinlärning gör eleven osjälvständig och leder till att det så småningom blir en svåröverkomlig nivåskillnad mellan det producerade spelet och förmågan att läsa – man riskerar att bli något av en analfabet på musikens område. (Tesch Holmberg 1990, s.73)

Bjorkvold (1991) ställer två frågor;

När ska barnet börja läsa noter, och av vilka skäl?

”Barnets musicerande kan gott och väl pågå under ett par års tid utan noter. På så sätt får spelet möjlighet att mogna fritt.”(s.225) Han anser att puberteten är den fas i livet då barn är mogna för att möta notläsning.

När man sedan börjar med notläsning måste det motiveras. Barnet måste själv känna behovet och förstå nyttan med det. Noter kan vara en hjälp för minnet när det efterhand blir många stycken att hålla reda på. Noter kan också behövas när många spelar tillsammans, eller när man ska lära sig komplicerade stycken. (Bjorkvold 1991 s.226)

Gehörsspel och notspel ställs ofta i ett motsatsförhållande till varandra. Vissa pedagoger betonar vikten av gehörsspel, andra av notspel. Skicklighet i att spela på gehör kan konstigt nog till och med få skulden för dålig notläsning. (Schenk 2000).

Vad gäller språkinlärning är det få kontroverser, det anses självklart att barn först lär sig att prata och uppfatta, och sedan, när de efter några år har hunnit bli språkvirtuoser (på gehör), lär de sig att läsa och skriva.

Vad gäller språk anses det också vara självklart att skriftliga och muntliga färdigheter kan och bör existera sida vid sida hos samma individ, och att nivåer, läggningar och preferenser hos olika personer kan variera kraftigt. (Schenk 2000 s.237)

Spela = leka?

På engelska heter det *play the piano*. På svenska heter det *spela piano*. Men *play* betyder också *leka*, som har en lite annorlunda klang än *spela*.

Pianopedagog Margareta Strömblad gav ut en pianoskola i 2 delar som bygger på gehörsspel, samspel, transponering och improvisation. Hon ville införa ”leken” i musikundervisningen. En allvarlig lek, byggd på respekt för barnets förmåga och identitet. Margareta menade att leken hela tiden förändras och de som deltar provar sig fram. Ingen vinner. Målet är att i samverkan med andra utveckla sig själv och varandra.

”Lek är ju något mycket allvarligt, ett sätt att begripa något genom att bearbeta det på olika sätt. I skolämne efter skolämne har man förstått att kunskaper kommer av att man arbetar i *lust*, men alltför sällan i musiken.” (Klockljud, 1990)

Pianopedagog Eva Wijk är kritisk mot det nya, enligt hennes mening, ibland feltolkade, metodiska synsättet att ”leka in” kunskap. Hon menar att det är viktigt att man börjar med en pianistisk inställning redan från början. ”Det ska inte vara på lek, det ska vara på allvar. Som lärare vet man inte om eleven är en ny Rubenstein eller en road amatör.” (Roos, 1990)

Motivation/Jag-kan-känsla

En viktig fråga dyker ofta upp när man diskuterar med kollegor eller föräldrar. Hur motiverar man barnen att spela piano och att vilja öva på sin läxa?

En sammanfattning av detta, utifrån flera undersökningar, finns i Calissendorff (2005) och kan beskrivas enligt följande:

- Inre motivation är där handlingen i sig är belöningen och motiverar till att man ägnar sig åt en viss aktivitet. Det finns en inre drivkraft hos barnet till att vilja spela.
- Vid yttre motivation är det handlingens konsekvenser som är belöningen och som motiverar till fortsatt handlande. (Burland & Davidson, Hallam, Harnischmacher, McPherson i Calissendorff 2005)

Hur ska man som lärare eller förälder få barnet att känna den här inre drivkraften, den inre motivationen?

Det är av stor vikt att läraren skapar en miljö där det är roligt att spela, där barnet känner lust till att spela och därmed att lära sig mer. Lusten är den motor som gör barnet motiverat till att spela.

Maria Calissendorff (2005) har i sin avhandling *"Om man inte vill spela - då blir det jättesvårt"* följt en grupp förskolebarn som är nybörjare på fiol. Hon har under ett läsår observerat lektioner och intervjuat både lärare, elever och föräldrar. Både läraren och föräldrarna anser det vara av stor betydelse att läraren får barnen att tycka att det är roligt att spela. Hos läraren måste det finnas en lust att undervisa, och lusten att spela måste finnas hos barnet. Barnen själva säger att det måste vara "lätt och roligt" för att de ska vara motiverade.

Schenk (2000) beskriver hur framgång föder framgång. Eleverna känner sig så inspirerade efter en lyckad konsert att de inte kan vänta på att få "lyckas" igen. De har drabbats av *jag-kan-känslan*. "Det går bra för mig. Jag klarar det här. Jag kan spela." Han beskriver hur viktig den känslan är för elevens självförtroende och fortsatta musicerande. "Bristen på *jag-kan-känsla* kan vara en av de vanligaste orsakerna till att elever sluta spela" (s. 55). Om lärare prioriterar en för snabb teknisk progression, är det risk att eleven alltid får spela det de ännu *inte* kan på lektionerna och *jag-kan-känslan* går därmed förlorad.

Om läraren däremot ägnar mer lektions- och övningstid till de stycken eleven redan känner till, så kan eleven vila i sitt bästa spel, musicera med större inlevelse samt få en större musikupplevelse. "Barn är i allmänhet mindre rädda för upprepning än vi vuxna. Upprepning är istället en njutning och en trygghetskälla, precis som godnattsagan som småbarn vill höra om och om igen." (s. 55)

Syfte och frågeställningar

Syftet med denna studie är att undersöka om, och i så fall varför pianopedagoger har olika uppfattningar om vilken ålder som är den bästa att börja spela piano. Utifrån syftet behandlas följande frågeställningar. Vilka för- respektive nackdelar finns med tidig/sen start? Går det att hitta samband mellan pianopedagogernas bakgrund/erfarenheter och deras åsikt om lämplig ålder att börja spela?

Hur kommer det sig att barn är välkomna redan i 4-årsåldern hos en del pianopedagoger, medan andra anser att barn inte är mogna att börja spela förrän långt senare? Vilken ålder är den mest ideala att starta sina pianolektioner?

Vilka mål har pianopedagoger med sin nybörjar/pianoundervisning?

Metod

Jag valde att använda intervju som metod. I en intervju-situation går det att få fylligare och mer fullständiga svar än i en enkät. Dessutom går det att ställa följdfrågor för att få mer djuplodande svar (Andersson 1994).

De fem pianopedagoger jag träffat är alla verksamma i en större stad i Sverige. För att få en så "bred" intervjugrupp som möjligt har jag intervjuat pianopedagoger i olika åldrar, med olika bakgrund och som undervisar på olika musikskolor som drivs av olika huvudmän. Två av pedagogerna jag intervjuat undervisar på en kommunal musikskola, en på ett studieförbund, en genom svenska kyrkan och en pedagog undervisar genom en frikyrka.

Jag kontaktade lärarna per telefon och tillsammans bestämde vi tid och plats för intervjuerna, som tog allt från 20 minuter till 1½ timme. Alla lärare fick samma frågor och jag antecknade svaren under intervjun. I vissa fall har jag kompletterat någon fråga per telefon. Alla intervjuerna ägde rum under senare delen av vårterminen 2007. Intervjupersonerna garanterades anonymitet.

De intervjuade pedagogerna fick sammanfattningen av sin egen intervju sig tillsänd, och hade sen möjlighet att yttra sig om felaktigheter och komma med ev. invändningar.

Redovisning av intervjuer

Lärare A

Den första pianopedagog jag intervjuar är en kvinna, 46 år. Hon undervisar sedan 15 år tillbaka genom ett studieförbund. Hon började själv spela i kommunala musikskolan när hon var 9 år. Det var hennes mamma som bestämde att hon skulle börja.

Men sen var jag fast, jag hade aldrig en tanke på att sluta.

Så här i efterhand önskar hon däremot att hon skulle ha börjat tidigare. 1982 tog hon organist och kantorsexamen. Hon vikarierade en del som kantor innan hon fick pianolärarjobbet på studieförbundet genom en väninna.

Senaste terminen har hon haft 4 nybörjare. En 5-åring och tre 8-9-åringar. Jag frågade henne om hon har någon nedre eller övre åldersgräns på sina nybörjare.

Det har inte behövts, jag brukar aldrig få någon elev som är under 4 år.

Varför sa du just 4 år, undrade jag då? Hon började skratta och sa att hon inte visste varför.

3-åringar är kanske lite väl små, men jag skulle aldrig neka en 3-åring att börja. Vi skulle nog leka fram musiken och bara spela på gehör.

Hon vill inte ha vuxna elever och hon får inte heller så många nybörjare i tonåren, men det trodde hon berodde på att eleverna fördelas av musikledaren på studieförbundet. Eftersom han vet att hon inte vill ha vuxna nybörjare eller ungdomar så "ger" han de äldre nybörjarna till någon annan lärare.

Hon anser inte att startåldern har någon större betydelse, det beror mycket på eleven. Barn är olika.

Det musikaliska sinnet tränas om eleven startar tidigt, såvida man inte har en lärare som ställer till något och "förstör".

Hon kan ändå inte se någon nackdel med att börja tidigt, men hon tycker det kan vara besvärligt när små elever har svårt motoriskt. En äldre elev "förstår" bättre varför det är viktigt med fin handställning.

En äldre nybörjare som är motiverad och intresserad kan nå mycket höga resultat och då kan det gå bättre än för de som spelat längre

Jag frågade vilken ålder hon tyckte var den mest ideala att starta sina pianolektioner.

Svårt att säga, det beror på barnet. En del små är inte mogna att börja spela, medan andra kan vara mycket mogna, nästan lillgamla.

Hennes mål med sin nybörjar/pianoundervisning är att eleverna ska tycka att det är roligt att spela!

Lärare B

Läraren är en man, 34 år, han undervisar sen 3 år tillbaka på en musikskola som drivs av en frikyrka.

Han började spela piano för sin farmor (som var pianopedagog) när han var 5 år.

Det var självklart att jag skulle spela piano, jag hade inget val, sa han skrattande.

Han spelade för sin farmor tills han blev 14-15 år, då han tröttnade och slutade med pianot. När han var 10 år började han spela klarinett och han spelade dessutom lite gitarr under högstadieåren.

Han kom in på musikhögskola med klarinett som huvudinstrument. Där kom han i kontakt med en bra och inspirerande pianolärare (klassiskt piano), och hans intresse för pianospel återföddes.

Efter examen fick han arbete som klarinett och saxofonlärare på en kulturskola i södra Sverige. Under de 3 år han jobbade där fick han dessutom en del pianoelever. Nu kombinerar han sin tjänst som piano och klarinettlärare med att undervisa några timmar på en gymnasieskola. Han har arbetat totalt 6 år som pianopedagog, dock inte på heltid.

De flesta av hans pianoelever har spelat 1-2 år. Det senaste året har han haft 1 nybörjare, han var 9 år.

Musikskolan där han arbetar har som policy att barnen ska ha börjat 2:a klass för att få börja spela, men den åldersgränsen är ganska flytande.

I verkligheten är en del barn lite yngre, speciellt på piano.

Jag frågade varför musikskolan har just den åldersgränsen.

Tyngdpunkten på vår musikundervisning ligger på blåsinstrument och där är det nödvändigt med lite större händer och fingrar för att kunna nå alla klaffar och så på instrumenten, annars tjuter det bara.

Åldersgränsen är satt för blåsinstrumenten och "hänger med" även för pianot.

Jag frågade om han tycker att startåldern har någon betydelse.

Det är stor skillnad att undervisa en 5-årig nybörjare jämfört med en som är 14 år. Det blir ett helt annat sätt att undervisa. Jag har ju hört sägas att det är bättre att börja tidigt.

Jag frågade om han hade någon praktisk erfarenhet som styrkte det påståendet, men det hade han inte.

Det är lättare att undervisa en nybörjare som är 11-12 år än en nybörjare som är 5 år. Det är lättare att komma igång.

Min nästa fråga var vilken ålder han tyckte var den bästa att börja spela piano.

Det är lättare att kommunicera med en äldre nybörjare. En äldre nybörjare är också mer symbolmogen och lär sig snabbare att läsa noter.

Han tyckte att 11-12 år var en bra ålder, åtminstone för honom som lärare. Jag undrar vilken ålder som han tror är den bästa att börja med tanke på barnets vidare utveckling inom musiken. Han tyckte den frågan var svår att besvara eftersom han inte haft möjlighet att följa en elevs utveckling under en längre period.

Hans mål med sin undervisning är att eleven ska tycka det är kul att spela. Hans mål är inte att hans elever ska bli konsertpianister.

Jag önskar att de förhoppningsvis kommer att fortsätta med musik i någon form, sen om det blir piano eller inte har mindre betydelse.

Lärare C

Läraren är en kvinna, 43 år. Hon har arbetat som kantor i en församling i Svenska kyrkan i 19 år. I hennes tjänst ingår en hel del arbete med barn, allt ifrån musik och lek med förskolebarn till barnkör. Dessutom ingår några veckotimmar pianoundervisning, för närvarande har hon 10 pianoelever.

Hon började spela blockflöjt när hon gick i 1:a klass, och när hon var 9 år började hon med piano. Hon fortsatte spela hos samma pianopedagog fram till hon gick ut grundskolan. På gymnasiet valde hon ett program med hum- musikinriktning där hon fick läsa ämnen som gav henne en grund att fortsätta inom kyrkomusiken, t.ex. piano, orgel, musikteori och kördirigering. Hon började vikariera som kantor och hon tog ”lilla kantorexamen”. Under åren har hon dessutom läst musikvetenskap och studerat på körcentrum, Uppsala universitet (då var hon tjänstledig). Parallellt har hon under alla år undervisat i piano, dels i tjänsten men även privat.

Senaste terminen har hon fått fyra nybörjare, tre av dem är 6-7 år och en är 8 år. (Hon spelar orgel.)

Det lustiga är att det är den yngsta av dem som är mest motiverad och som kommer snabbast fram.

Hon tycker att 6 år är en lämplig ålder att börja spela piano. I den åldern börjar barnet i F-klass (6-årsverksamhet) och har hunnit vänja sig lite med att sitta i klassrummet och att ”lyssna på fröken”. Det har hänt att hon fått förfrågan om att undervisa ett yngre barn, men då har hon gett rådet att vänta till barnet blir 6 år.

Det är kul om barnet kan få längta till att få börja spela, de ska ju spela länge sedan, i många år.

De undervisningstimmar hon har i sin tjänst erbjuds de barn som sjunger i barnkören. Eftersom barnen får börja i barnkören när de börjar 6-årsverksamhet så blir 6 år en naturlig nedre åldersgräns för de elever hon har i sin tjänst.

Någon övre åldersgräns borde inte få finnas. För något år sedan undervisade jag en jämnårig tjej, hon ville lära sig lite ackordspel och så. Låt oss säga att man kommer på att man vill lära sig spela piano när man är 14 år, då kan man ju inte säga att det är för sent. Det är aldrig för sent att börja, tycker jag.

Anser hon att startåldern har någon betydelse?

Det är på sätt och vis lättare att undervisa en yngre motiverad elev än en äldre.

Men det är mycket individuellt, hon kan inte riktigt säga vare sig ja eller nej. Vilken ålder tycker hon är den bästa åldern att börja spela piano?

Är eleven nyfiken och intresserad som 6-åring så är det bra att börja då. När barnet är 5-6 år börjar de kunna hantera en undervisningssituation.

Hennes mål med sin pianoundervisning är att eleven ska hitta lusten till musiken, att bejaka det estetiska. Hon vill att hennes elever både ska finna glädje i att skapa egen musik och att framföra det andra har skrivit.

Det är en mission jag sprider i mitt arbete både med barn, ungdomar och vuxna. Att spela piano innebär ju att skapa något. Att jobba med många sinnen.

Lärare D

Läraren är en kvinna, 63 år. Hon började vikariera som pianopedagog 1965, och sedan 1974 har hon en egen tjänst som även innefattar undervisning på blockflöjt. Parallellt med sin undervisning har hon under många år haft en tjänst som konsertproducent.

Hennes föräldrar var musiker och hon började spela piano för sin pappa när hon var 5 år. Utan att någon märkte det, spelade hon på gehör ända till hon var 10-11 år. Då det upptäcktes att hon inte kunde läsa noter fick hon hjälp av sin mamma att lära sig det. Hon hade inte alls tänkt att hon skulle bli lärare, även om hon var duktig på piano. Hon ville bli logoped, men arbetsmarknaden var svår. Musiken fanns hela tiden i bakgrunden så hon började vikariera som pianopedagog. Till sin förvåning upptäckte hon att det var roligt att undervisa. Sedan tidigare hade hon en fil.kand. i pedagogik, hon hade dessutom läst språk, musikvetenskap och psykologi. Hon tog kantorexamen och fick egen tjänst som pianopedagog.

Hon har haft 5 nybörjare det här läsåret. En 6-åring (som hon undervisar privat), en är 7 år, en är 8 år och två nybörjare är 9 år.

Har hon någon nedre eller övre åldersgräns?

Jag har aldrig tänkt så, men jag har sagt nej till en elev som var 4 år, för jag visste inte hur jag skulle undervisa den eleven. Vid 5-6 år börjar barnen tänka mer logiskt.

Hon tycker det är enklare att undervisa om man kan ”binda upp” och relatera till noter ganska tidigt. Vis av sin egen erfarenhet menar hon att det kan vara ”farligt” att vänta för länge med notläsningen. Hon berättar om några elever hon fått från andra lärare. De spelade endast på gehör och kunde inte läsa noter fastän de var i tonåren. Det var mycket svårt att motivera dessa elever att lära sig läsa noter.

Vi diskuterar vidare om åldersgränser. Vem eller vilka har bestämt de åldersgränser som finns på den musikskola hon undervisar på?

Anmälningens ålder har förändrats genom åren.

Längre tillbaka fick eleven börja spela piano vid ca 9 år. Under en period kunde föräldrar ställa sitt barn i kö redan som spädbarn. Nu ska barnet vara 6 år för att kunna anmäla sig, men musikskolan marknadsför sig i huvudsak till barn i åk. 2. Men vem har då beslutat om dessa förändringar? Hon antar att besluten kommit ”uppifrån” (rektor, politiker?), eftersom pianopedagogerna på skolan aldrig har medverkat i besluten.

Har startåldern någon betydelse?

En gång i tiden startade jag med en nybörjare som var 5 år, och samtidigt startade jag med en 10-årig nybörjare. När de båda var 12 år hade de kommit exakt lika långt. Det visade i detta fall att det inte var någon mening med att starta i tidig ålder.

Vilken ålder tycker hon är den bästa att börja spela piano?

Jag har aldrig tänkt på det. Jämför med skolan där barn delas in i årsklasser, man ser för lite till individen. Där kan musikskolan vara en motvikt. Jag förstärker nog detta genom att vara noga med att se varje elev. Vad är just den här eleven bra på, vilka önsknings och förutsättningar har han/hon?

Om man som lärare undervisar varje elev utifrån hans/hennes personliga förutsättningar så spelar egentligen inte åldern någon roll, tycker hon.

Vilket är hennes mål med sin pianoundervisning?

Musik är en av de finaste sakerna som finns i livet. Det känns väldigt fint att kunna ge det till andra människor.

Hon är också förtjust i den kreativa biten, att man skapar något. Även om man spelar musik som någon annan komponerat så gör man en egen tolkning. Hon nämner också dialogen med eleven som något som betyder mycket för henne.

Lärare E

Läraren är en man som är 38 år. Samtidigt som han (1989) startade sina studier på Edsbergs Musikinstitut började han undervisa i piano på ett studieförbund, 2 kvällar i veckan. Sedan 1996 har han en tjänst som pianopedagog på en musikskola. Dessutom undervisar han 20 % som pianopedagog på en gymnasieskola (musiklinje).

När han var 9-10 år började han spela piano i musikskolan. Jag frågade om han mindes varför han började spela.

På den tiden började alla i klassen att spela något instrument, så det var ganska självklart.

På gymnasiet gick han musiklinjen på Södra Latin i Stockholm, sedan fortsatte han sina musikstudier på Edsbergs musikinstitut. 1993 gick han musikpedagogisk påbyggnad (MuMp) på musikhögskola.

De flesta nya elever han får kommer från andra lärare och är alltså inte nybörjare. När han undervisade genom studieförbundet hade han många nybörjare, många av dem var i förskoleåldern. De flesta nybörjare han möter nu är gymnasieelever.

Har han någon nedre/övre åldersgräns?

4-åringar klarar jag inte av, det har jag provat. Nybörjare som varit 5 år har jag haft och det har fungerat jättebra. Några av mina elever som det har gått bäst för har startat när de var 5 år.

Hans erfarenhet är att flickor är mer mogna i förskoleåldern, så därför är 5 år lämplig åldersgräns för flickor och 6 år för pojkar. Någon övre åldersgräns har han inte.

Det är överdrivet det här att man inte kan lära sig när man är äldre.

På den musikskola där han undervisar är åldersgränsen 6 år på piano. Han vet inte varför den är satt till just 6 år. Lärarna för kontinuerligt en diskussion om den ska ändras eller inte. Han upplever att lärarna som undervisar på musikskolan har stor möjlighet att påverka de beslut som rör åldersgränser.

Har startåldern någon betydelse?

Jag har två elever nu som startade i olika åldrar, en var 5 år och den andra var 11 år.

Han kan se fler fördelar hos den eleven som startade senare.

Den eleven som startade vid 11 år har lite mer eget intresse, det handlar om motivation. Det kan finnas psykologiska fördelar med att starta senare, att man har mer drivkraft kvar. Den som startar senare kan bli mer metodisk, en som börjat tidigt kan få problem att ändra sitt instuderingsarbete när det intuitiva inte räcker.

Vilken ålder är den bästa att börja spela?

Jag tror att det är bra att börja när man är 5-6 år, med rätt handledning. Men det kräver mycket av läraren, samtidigt finns det risk för utbrändhet hos eleven. Det finns också en risk att man "missar" notläsningen. Egentligen är det enklast att börja när barnet är 9 år- då kan man sätta fram "Agnestig" och börja!

Vilket mål har han med sin undervisning?

Alla elever ska spela så länge så att det ger något slags avtryck i deras liv, så att de får en chans att upptäcka om det är roligt eller inte. De ska undersöka om det är kul att spela piano, "om det är något för mig".

Ett mål han har för egen del är att försöka att inte stagnera. Han försöker hitta nya vägar, nya idéer, nya "metoder".

Jag försöker lära ut saker som jag brinner för och förhoppningsvis blir jag inte blasé.

Sammanfattning av intervjuerna

De pianopedagoger jag intervjuat har stor åldersspridning. Den yngsta är 34 år och har undervisat i 6 år, den äldsta är 63 år och har undervisat i 42 år. Tre av dem är kvinnor och två är män.

Två av pedagogerna undervisar på en kommunal musikskola, en på ett studieförbund, en genom svenska kyrkan och en på en musikskola som drivs av en frikyrka.

Hur gamla var de intervjuade pedagogerna när de själva började spela piano? Tre av dem började när de var i ”normal” nybörjarålder, alltså ca 9 år. En av dem önskar att hon hade haft möjlighet att starta tidigare. De andra två började sina egna pianostudier hos nära släktingar (pappa och farmor) när de var 5 år.

De två yngsta pedagogerna har examen från musikhögskola. Övriga tre har tagit kantorexamen, två av dem har läst musikvetenskap. Lärare D hade sedan tidigare en fil.kand. i pedagogik.

De flesta pedagoger jag intervjuat har en nedre åldersgräns för sina nybörjare på 5-6 år. En pedagog nämner att hon sagt nej till en elev som var 4 år, därför att hon inte visste hur hon skulle undervisa den eleven. ”När barnet är 5-6 år börjar de tänka mer logiskt”. De tankarna finns också hos Lärare C, som menar att 6 år är en lämplig ålder att börja spela piano, eftersom barnet då börjar i skolan (F-klass) och har hunnit vänja sig lite med att sitta stilla och lyssna på fröken. En annan säger ”4-åringar klarar jag inte av, det har jag provat”. Däremot har några av hans elever som det gått bäst för börjat spela när de var 5 år. Den läraren är också den enda som nämner olika åldersgränser för flickor och pojkar. 5 år för flickor och 6 år för pojkar, eftersom hans erfarenhet är att flickor är mer mogna än pojkar i den åldern. Lärare A nämner en åldersgräns på 4 år, fast hon visste inte riktigt varför. Hon skulle däremot inte neka en 3-åring att börja. ”Vi skulle nog leka fram musiken och bara spela på gehör.”

Någon övre åldersgräns för att börja spela piano finns inte hos någon av de intervjuade, förutom möjligtvis hos lärare A som säger att hon inte vill ha vuxna elever. Lärare E tycker håller inte med om att man inte kan lära sig när man är äldre, och lärare C har bara goda erfarenheter av att undervisa äldre (vuxna) nybörjare.

Ingen av pedagogerna svarar direkt ja eller nej på frågan om startåldern har någon betydelse. Två av dem menar att det är individuellt, barn är så olika. Två av de andra plockar fram egna erfarenheter ur minnet där två elever i olika åldrar börjat spela vid samma tidpunkt. Lärare E nämner två av sina elever, en började spela som 5-åring, den andra var 11 år. Den eleven som startade som 11-åring har mer eget intresse, har större motivation. Dessutom tror han att den elev som startar senare blir mer metodisk, ”den elev som börjat tidigt kan få problem att ändra sitt instuderingsarbete när det intuitiva inte räcker.”

Lärare D startade med två nybörjare samtidigt, en var 5 år och den andra 10 år. När båda var 12 år hade de kommit exakt lika långt. ”Det visade i detta fall att det inte var någon mening med att starta i tidig ålder.”

Lärare C säger att det kan vara lättare att undervisa en yngre motiverad elev än en äldre. Lärare B tycker tvärtom. Han har hört sägas att det är bättre att börja tidigt, men han tycker det är lättare att undervisa en nybörjare som är 11-12 år jämfört med en som är 5 år. ”Det är lättare att komma igång.”

Lärare A är lite kluven, dels håller hon med lärare E om att en äldre nybörjare som är motiverad kan nå mycket höga resultat. Hon ser också fördelar med att börja spela piano i förskoleåldern. ”Det musikaliska sinnet tränas om eleven startar tidigt.”

Vilken ålder är den bästa att börja spela piano? Två av pedagogerna ville inte uppge någon speciell ålder då de ansåg att barn är olika och mognar olika snabbt. Det är viktigt att se individen, vilka önsknings- och förutsättningar som finns, anser lärare D och fortsätter: ”Om man som lärare undervisar varje elev utifrån hans/hennes personliga förutsättningar så spelar egentligen inte åldern någon roll.”

Lärare B föredrar en äldre nybörjare, 11-12 år som snabbare lär sig noter och som är lättare att kommunicera med. Vilken ålder som är den bästa för barnet var svår för honom att besvara eftersom han inte haft möjlighet att följa en elevs utveckling under en längre period.

Övriga två pedagoger anger 6 år som den ideala åldern att börja spela. Lärare C motiverar sitt svar med att vid 5-6 år börjar barnet kunna hantera en undervisningssituation. Lärare E tror att det är bra att börja när barnet är 5-6 år, men det kräver mycket av läraren, det finns dessutom en risk för utbrändhet hos eleven. Lärare E påtalar också risken att man ”missar” notläsningen om barnet börjar spela tidigt. Lärare E konstaterar: ”Egentligen är det enklast att börja när barnet är 9 år- då kan man sätta fram ”Agnestig” och börja.”

Flera av pedagogerna nämner ord som lust, roligt och glädje när jag frågar vilket mål de har med sin pianoundervisning. Det är viktigt att eleven tycker att det är roligt att spela. Målet är **inte** att eleverna ska bli konsertpianister (lärare B), men han önskar att hans elever ska fortsätta med musik i någon form. Lärare C har som mål att eleven ska hitta lusten till musiken.

Både Lärare C och D vill att deras elever ska finna glädje i att skapa egen musik och att framföra och tolka musik som någon annan komponerat.

Dialogen med eleven betyder mycket för Lärare D.

Lärare E har som mål att hans elever ska spela så länge att det ger något slags avtryck i deras liv. Lärare E är den enda av de intervjuade som nämner ett mål han har för egen del; att hitta nya idéer, nya vägar och försöka att inte stagnera.

Diskussion

Mitt syfte med uppsatsen har varit att undersöka om och varför pianopedagoger har olika uppfattningar om vilken ålder som är den bästa att börja spela piano. Hur kommer det sig att vissa pedagoger välkomnar barn i förskoleåldern medan andra vill att barnen ska vara 9-10 år innan de får börja spela?

Flera av de pianopedagoger jag intervjuade har inte några speciella åldersgränser för sina elever. Det finns ingen anledning för dem att tänka på vilka åldrar de vill undervisa eftersom de blir tilldelade elever från sin arbetsgivare (musikskola).

Fördelar och nackdelar med tidig/sen start på pianot.

Jag har arbetat i många år som pianopedagog och jag har mött många nybörjare i alla åldrar. De yngsta har varit 3 år och de äldsta har varit vuxna. Jag är medveten om att det är svårt att jämföra olika ”startåldrar” med varandra eftersom varje elev är unik. Dessutom är pedagoger olika personligheter som jobbar mot olika mål och med olika metoder. Min erfarenhet säger mig ändå att det finns flera fördelar med att börja spela piano tidigt (4-7 år).

- Barn i förskoleåldern har lätt att lära sig, de har lätt för att lyssna, härma och memorera.
- Yngre barn är ofta mer oblyga, spontana och sjunger gärna till sitt pianospel.
- De yngre barnen älskar att ”gå i skolan” och att få läxor, de ser upp till sina äldre syskon och kompisar och vill göra och vara som dem.
- Små barn har mer tid. Ju äldre barnen blir, desto mer tid går åt till skolarbete och att vara med kompisar.
- De barn som får möjlighet att börja spela ett instrument i tidig ålder har större motivation att fortsätta sitt spelande genom hela livet. Pianospelandet har blivit en del av deras identitet.
- Börjar barnet spela piano i förskoleåldern är risken mindre att de slutar spela när de blir 12-13 år. Den åldern kan vara känslig, eleven har stora krav på hur det ska låta när de spelar.

När jag i olika sammanhang mött andra pianopedagoger har jag blivit förvånad att många av dem haft en helt annan uppfattning. Några vill att barnet ska kunna läsa innan de får börja spela. Varför? Är inte det samma sak som att begära att ett barn ska kunna läsa innan barnet får börja prata?

Jag anser att man mycket väl kan göra jämförelser mellan barnets musikaliska utveckling och dess språkutveckling. Redan på 1930-talet utvecklade Shinichi Suzuki sin idé om att undervisa små barn i violinspel med samma metod som när barnet lär sig prata sitt eget språk. Att lyssna, härma och repetera, allt i en positiv och lekfull anda i ett samarbete mellan elev, förälder och lärare. Suzuki anser också att alla barn *kan*. Likväl som alla barn kommer att lära sig att prata sitt eget modersmål så finns inom

varje barn en förmåga att lära sig spela ett instrument, och alla barn har förmågan att kunna utveckla sin musikalitet, om de rätta förutsättningarna bjuds.

Forskning kring andraspråksinlärning visar att barn upp till 6 år lär sig sitt nya språk helt perfekt utan ”brytning”. Barn i förskoleåldern har alltså en förmåga att kunna lyssna och härma det talade språket helt perfekt. Finns det då inte starka skäl att anta att detsamma gäller för musikinlärning? Både Dominiques (1999) och Hellbergs (2003) observationer av yngre barns instrumentallektioner visar att de yngre barnen har lättare att lära sig melodier än äldre nybörjare. De yngre barnen lär sig snabbare och har lättare att spela melodierna på ett musikaliskt sätt, och inte enbart mekaniskt. Ullén (2007) gör också jämförelser med språkinlärningen. ”Ju tidigare du lär dig spela ett instrument, desto lättare är det.”

En förklaring till varför barn i förskoleåldern är så otroligt receptiva och har lätt att lära sig, är kanske den att barnets hjärna har mycket hög energiomsättning just i 3-6-årsåldern. Ingvar (1996) konstaterade att människohjärnan sannolikt aldrig kan lära sig så bra, så mycket och så snabbt som den gör i dessa tidiga barnaår.

Finns det några nackdelar med att börja spela piano tidigt (i förskoleåldern)? Schenk (2000) varnar för att det kan finnas flera problem med att starta så tidigt med instrumentallektioner. För det första är det mycket viktigt att själva instrumentet och metodiken är anpassade till det yngre barnet, för att inte svårbotade spelvanor ska formas. En liknande åsikt framförs av Lärare A; ”Det musikaliska sinnet tränas om eleven startar tidigt, såvida man inte har en lärare som ställer till något och förstör”. För det andra är det mycket viktigt att instrumentalundervisning för barn i förskoleåldern bygger på de yngstas behov och längtan efter sång, rörelse, fantasi och kreativitet. Schenk (2000) konstaterar att det pedagogiska och instrumentala ansvaret vid undervisning av små barn är stort.

Björkvold (1991) skriver: ”Låt inte barnen börja alltför tidigt”. Liksom Schenk anser han att vi måste ta stor hänsyn till de små barnens behov av att sjunga, dansa, att musicera med hela kroppen. Det är en kritisk fas när barnet ska gå från sin lekfulla spontansång till att bemästra ett instrument med stora tekniska krav. Risken är då stor att barnets naturliga lust till musiken förstörs.

Både Schenk (2000) och Björkvold (1991) varnar för att ställa för höga krav på det yngre barnet. Jag håller fullständigt med, men jag vill tillägga att det gäller alla elever, inte endast de yngsta. När det gäller de yngsta eleverna så anser jag att det är viktigt att möta barnet på barnets egen nivå. Att sjunga, klappa och dansa sångerna man sedan ska spela är ett sätt att gå smidigt genom den ”kritiska fasen”. Strömblad gav sången stor betydelse i all musikundervisning på nybörjarstadiet (Klocklång 1990). Genom att dessutom jobba i små steg, korta stunder, anpassat till just det barnets utvecklingsfas, så uppmuntrar vi barnets känsla av spelglädje, och *det* är viktigt! Jag tror att det är speciellt viktigt för det yngre barnet att känna att det är roligt att spela, annars blir det liksom inget. Som ett barn sa: *Om man inte vill spela - då blir det jättesvårt* (Calissendorff 2005).

Jag tror att uppmuntran och upprepning har stor betydelse för att få lust till att spela och därmed också känna motivation. Som lärare och även som förälder kan vi hjälpa barnet att känna lust och att bli motiverade genom att vara generösa med uppmuntran. Vem blir inte glad och känner sig stärkt av en uppmuntrande kommentar? Det finns alltid något i barnets spel vi kan berömma, något som är

bra och som vi tycker om. Ibland tar vi kanske barnens framsteg som något självklart, och vi glömmer att uppmuntran är bränslet som driver motorn till motivationen.

Med upprepning menar jag att barnet fortsätter att spela *alla* stycken man lärt sig. Istället för att lämna det gamla stycket och börja jobba på ett nytt, så införlivar vi nya stycken bland de stycken vi redan kan, så att vår repertoar blir större och större. Det är genom att spela de stycken man redan *kan* som man utvecklar sin musikalitet. Man behöver då inte ägna en massa tankeverksamhet till fingersättningar, krångliga rytmer och andra tekniska svårigheter, utan man kan ägna all sin uppmärksamhet till att musicera!

Eftersom eleven uppmuntras till att upprepa varje stycke många gånger så kommer eleven så småningom att spela många stycken både med säkerhet och musikalitet, och det skapar spelglädje! Eleven får känslan av att *jag kan*, en härlig känsla då man inte kan vänta på att få spela mera, för det är ju så roligt!

Då har eleven drabbats av *jag-kan-känslan* (Schenk 2000 s.54) och hamnat i den goda cirkeln där framgång föder framgång.

Schenk (2000) skriver;

*Ju roligare det är desto bättre går det.
Ju bättre det går desto roligare blir det.*

Den sunda inlärningskurvan

I Dominiques (1999) undersökning så framhåller lärarna hon intervjuat en positiv aspekt med att börja spela tidigt: barnet har gott om tid att lära sig spela sitt instrument. En lärare sa att hon känner en större ro med sina yngre elever. Alla tjänar på att ta det lugnt i början, eftersom inläringen går snabbare och snabbare ju äldre barnet blir, om de har fått möjlighet att lära sig i sin egen takt från början. Det betyder alltså att det finns en fördel med att gå långsamt fram i början, att låta progressionen gå sakta framåt, att jobba länge med varje moment. Det är *exakt så* som lärarna i hennes undersökning beskriver att de jobbar med de yngre barnen. De yngre barnen nöjer sig med en långsam progression, nöjer sig med att jobba länge med sånger som har 3-4 toner, medan ett äldre barn hela tiden vill komma vidare.

Schenk (2000) beskriver *den sunda inlärningskurvan*. Han menar att en långsammare progression från början (som nybörjare), skapar de bästa förutsättningarna att utvecklas och gör att utvecklingen någon gång senare kan skjuta fart utan hinder. En för snabb progressionstakt från början (*genvägen*) skapar fysiska spänningar och spelbrister som gör att intresset svalnar, inläringen bromsas och utvecklingen planar så småningom ut.

De flesta barn som börjar spela piano tidigt, i förskoleåldern, jobbar sig ganska långsamt framåt. De har i och för sig lätt att lära sig nya stycken, men progressionen är långsam, precis så som lärarna beskriver det i Dominiques (1999) undersökning. Man jobbar lång tid med många stycken som har ungefär samma svårighetsgrad. Genom att undervisa på det sättet så följer vi *den sunda inlärningskurvan*.

Två av pedagogerna jag intervjuat nämner händelser från deras egen undervisning, där två elever i olika åldrar börjat spela vid samma tidpunkt och där man inte kan se några fördelar med att börja spela piano i förskoleåldern. Lärare D ger ett exempel där hon haft två nybörjare, en var 5 år och den andre 10 år. När de båda var 12 år så hade de kommit lika långt. Det som 10-åringen lärde sig på 2 år tog det alltså 7 år för 5-åringen att lära sig. Det är ett vanligt argument *mot* tidig start som jag hört många gånger. (Jag vill inflika att lärare D *inte* är mot tidig start.)

När jag sedan läste det som Schenk (2000) skriver om *den sunda inlärningskurvan* så väcks frågan om det verkligen bara var en fördel med att lära sig snabbare, såsom den 10-åriga eleven hade gjort. Kanske 10-åringen tog *genvägen* där utvecklingen så småningom planar ut?

Dessutom, när man som pedagog säger att två elever har kommit ”lika långt”, vad menar man egentligen då? Har de kommit lika långt ”i boken”? Det säger inte allt om elevens förmåga.

Jag tror att tiden har betydelse, alltså tiden som eleven har spelat. Det är stor skillnad att ha spelat 7 år mot att endast ha spelat 2 år. Mycket kunskap, både musikaliskt och motoriskt har hunnit mogna och rota sig under de 5 extra åren. Kunskap som barnet har kunnat tillägna sig på ett lätt och lekfullt sätt. Att spela piano har blivit en del av elevens identitet, och med det ökar chanserna att eleven fortsätter spela.

Samband

En av mina frågeställningar var om det går att finna några samband mellan de intervjuade lärarnas bakgrund och deras åsikter i frågan om tidig start på pianot. Jag tycker inte att jag kan se några sådana samband.

Innan jag gjorde intervjuerna hade jag en teori om att de lärare som själva hade börjat spela piano i förskoleåldern skulle vara *mer* positiva till tidig start jämfört med de lärare som börjat spela när de var äldre. Men den teorin har jag inte funnit något stöd för i mina resultat. Lärare B som själv börjat spela piano när han var 5 år, är den lärare som är *minst* positiv till tidig start. En förklaring kan vara den, att han inte har mött så många ”små” elever, eftersom de musikskolor han undervisat på har haft en högre åldersgräns. Dessutom är klarinett hans huvudinstrument och där är ju nybörjarna i genomsnitt något äldre.

Intressant är när han säger att han ”hört sägas att det är bättre att börja tidigt”. Jag tror att många liksom Lärare B har hört det, men hur många håller med? Många piano-pedagoger jag har träffat visar stor tveksamhet till hur pianoundervisning för små barn kan fungera. Många föredrar något äldre elever, barn i skolåldern. Varför? De kanske inte har vågat prova? Jag är egentligen inte förvånad. Under mina studieår på musikhögskolan ägnades ingen tid alls till pianometodik för barn i förskoleåldern. Det var nog inte tänkt att vi skulle möta så unga elever i vårt kommande yrkesliv. Jag minns att en av våra övnings elever var 8 år. Vi studenter undrade hur vi skulle kunna undervisa en elev som *bara* var 8 år? Det var lite sensation att eleven var så ung.

Den mest ideala åldern att börja spela piano.

Jag tror att det är omöjligt att säga vilken ålder som är den mest lämpliga att börja spela piano. Åsikterna är olika beroende på vem man frågar. De fem pianopedagoger jag intervjuade svarade naturligtvis utifrån sina erfarenheter.

Två av pedagogerna nämnde inte någon speciell ålder som den mest ideala att börja spela piano. Lärare A svarade att det helt och hållet beror på barnet. En del barn är inte mogna att börja spela piano i förskoleåldern medan andra barn kan vara mycket mogna. En liknande åsikt hade lärare D. Hon vill hellre se individen och just *den* elevens förutsättningar och intressen istället för att bara se åldern.

Lärare C tycker att 6 år är en bra ålder att börja spela piano. (Kan det bero på att hon vanligtvis startar med just 6-åringar, och det fungerar bra?) Hon motiverar sitt svar med att när barnet är 6 år har skolan startat och barnet är van att sitta i klassrummet och ”lyssna på fröken”. Det har hänt att hon fått frågan om att undervisa en yngre elev, men hon har då gett rådet att vänta tills barnet blir 6 år. ”Det är bra om barnet får längta lite till att få börja spela.”

Lärare B tycker att 11-12 år är en bra ålder på nybörjare, åtminstone för honom. Han har hört sägas att det är bättre att börja tidigt, men han har inte själv någon positiv erfarenhet av att starta med yngre nybörjare. ”Det är lättare att kommunicera med äldre nybörjare, de lär sig dessutom snabbare att läsa noter.”

Lärare E är den enda som nämner olika åldersgränser för pojkar och flickor. Eftersom hans erfarenhet är att flickor är mer mogna i förskoleåldern, så nämner han en åldersgräns på 5 år för flickor och 6 år för pojkar. *Men...* att undervisa barn i förskoleåldern kräver mycket av läraren, dessutom finns det en risk att eleven blir ”utbränd”. Dessa åsikter finns också hos Kagalnikova (1996) som menar att om barnet i och med tidig start blir för pressad och pådriven är risken stor att han/hon slutar spela eller slutar att *vilja* spela piano. Björkvold (1991) varnar för att det är stor risk att vi genom att ställa för höga krav, kuvar och dödar barnets naturliga lust till musiken.

Om man som pianopedagog får frågan: *Vilken ålder är bäst att börja spela?*, så blir svaret högst personligt, helt utifrån ens egna erfarenheter. Mitt svar skulle bli att den bästa åldern att börja spela är när barnet är ca 3-7 år. Alltså, det är den bästa åldern att börja spela *hos mig*. Det är kanske inte alls den bästa åldern att börja spela hos t.ex. Lärare B, som tyckte att 11-12 år var en bra ålder, han tillade också att det var en bra ålder just *för honom*. Lärare A sa att hon hellre undervisar barn än ungdomar och vuxna. Är det inte så att det troligtvis finns något i hennes undervisningsstil eller kanske något i hennes personlighet som talar till och som passar för de yngre barnen och som gör att hennes undervisning med just dem fungerar så bra?

Pianoundervisning kan se ut på många olika sätt beroende på vilken pedagog som undervisar och beroende på vem eleven är. Är det en nybörjare, eller har eleven kanske spelat i många år? Är eleven 3 år, 10 år, 15 år, eller är det en vuxen elev?

Schenk (2000) skriver att han ofta fått frågan ”När tycker du att barn ska börja spela ett instrument?”. Han menar att svaren är mångfacetterade och kräver flera motfrågor. En av frågorna är om undervisningen är anpassad till elevens ålder. Är inte det en mycket viktig fråga?

Vi gör en jämförelse med vanliga skolan. Är inte det ganska självklart att undervisningen i en förskoleklass och en gymnasieklass skiljer sig mycket åt? Gymnasieläraren anpassar sin undervisning till 16-19-åringar och läraren i förskoleklassen anpassar sin undervisning till 6-åringars nivå. Är det inte så att vi pianopedagoger måste göra samma sak? Vi måste anpassa undervisningen till elevens ålder och nivå. Vissa av oss gör det troligtvis varje dag då vi möter elever i de mest skiftande åldrar och utvecklingsnivåer. Det fungerar ju inte att använda samma undervisningsstil på ett förskolebarn som på en tonåring.

Pianopedagogers målsättning för sin nybörjar/pianoundervisning.

I Tesch Holmbergs uppsats *Pianoskolan som tidsdokument* (1990) kan man läsa hur pianoundervisningen och pianopedagogers målsättning har förändrats sedan 1930-talet. Då utgick undervisningen från notläsning och musikteori. Målsättningen var att gå vidare till högre musikutbildning.

Genom åren har målsättningen sakta förskjutits mot att sätta barnet/eleven i fokus. På 1980-talet tog en mer gehörsbaserad undervisningsstil form och den musikaliska upplevelsen för barnet står i centrum.

Schenk (2000) menar att instrumentalpedagogers mål bör vara mycket mera än att lära eleverna att spela ett instrument. Andra mål kan t.ex. vara att eleverna får musikupplevelser och får känna musikglädje, och att eleverna behåller sitt intresse för musik i framtiden antingen som hobby eller yrke.

Ett mål för flera av de pedagoger jag intervjuat är att eleverna ska känna musikglädje. Lärare A säger "Eleverna ska tycka att det är roligt att spela". Lärare B säger "Eleven ska tycka att det är kul att spela". Hans mål är inte att eleverna ska bli konsertpianister. "Eleverna ska hitta lusten i musiken.", svarar Lärare C. Lärare D säger att hon tycker att musik är en av de finaste sakerna som finns i livet och det känns fint att kunna ge det till andra människor. Att eleverna får känna glädjen och det fina i att skapa egen musik nämns också som ett mål av flera pedagoger. Både Lärare B och Lärare E har som mål att deras elever ska vilja fortsätta med musik i någon form i deras framtida liv.

Lärare E har också ett mål för egen del: "Jag försöker lära ut saker som jag brinner för och förhoppningsvis blir jag inte blasé."

Olika åldersgränser - olika pedagoger

Varför har pianopedagoger olika åldersgränser för att få börja spela piano? Innan jag började min undersökning/uppsats så hade jag mina funderingar om orsakerna till detta. Jag tycker nog att de flesta av mina tankar har bekräftats.

Alla pianopedagoger har sitt eget sätt att undervisa, sin egen undervisningsstil. Den är formad av pedagogens egen utbildning och tidigare erfarenheter och naturligtvis den egna personligheten.

Om pedagogen tycker att det är stimulerande och roligt att undervisa yngre barn, och dessutom har en undervisningsstil som passar för barn i förskoleåldern så är

han/hon positiv till tidig start. Pedagoger som är tveksamma till tidig start har kanske en undervisningsstil som passar bättre för äldre barn som kan läsa och som har större koncentrationsförmåga.

Som exempel säger Lärare B att han föredrar äldre nybörjare eftersom det är lättare att kommunicera med en äldre elev, som också är mer symbolmogen och som snabbare lär sig att läsa noter. Lärare E är positiv till tidig start men konstaterar ändå ”Egentligen är det enklast att börja när barnet är 9 år - då kan man sätta fram *Agnestig* och börja!”

Det är inte alls konstigt att pianopedagoger föredrar olika åldrar på sina nybörjare. Liksom andra lärare så föredrar vissa att arbeta med yngre barn, som t.ex. förskollärare, medan andra finner större stimulans med att jobba med äldre barn och ungdomar i ett högstadium eller gymnasieskola.

Syftet med denna uppsats var att undersöka om och varför pianopedagoger har olika uppfattningar om vilken ålder som är den bästa att börja spela piano. Min personliga uppfattning är att det finns många fördelar med tidig start. Dock kan jag konstatera efter denna undersökning att: *även om det ska börjas i tid så är det aldrig för sent!*

Referenser

- Andersson, B.-E. (1994). *Som man frågar får man svar*. Rabén prisma
- Björkvold, J-R. (1991). *Den musiska människan*. Stockholm: Runa förlag.
- Calissendorff, M. (2005). "Om man inte vill spela – då blir det jättesvårt" diss. Örebro universitet.
- Dominique, R. (1999). *Raka rör och böjda munstycken, en undersökning av suzukiundervisning på flöjt*. Luleå universitet. C/D-uppsats
- Edvall.L. (2007). Tidigt pianospel utvecklar hjärnan. *Fotnoten* 1/2007
- Hellberg, J. (2003). *Trombon för yngre barn*. Musikhögskolan Ingesund. Examensarbete
- Ingvar, D. (1996). Hjärnans engångschans. *Suzukinytt* 1996
- Kagalnikova, I. (1996). *Varför slutar pianoelever att spela piano eller varför slutar de aldrig?* MPC, Kungliga musikhögskolan Stockholm. C-uppsats.
- Klockljug.M. (1990). På lekfullt allvar. *Fotnoten* 3/90
- Roos.L. (1990). Oerhört väl genomtänkta. *Fotnoten* 2/90
- Schenk, R. (2000). *Spelrum – en metodikbok för sång- och instrumentalpedagoger*. Göteborg: Bo Ejeby förlag.
- Sundin, B. (1995). *Barns musikaliska utveckling*. Liber utbildning
- Tesch Holmberg, I. (1990). *Pianoskolan som tidsdokument*. Centrum för musikpedagogisk forskning. Musikhögskolan i Stockholm. C-uppsats.

Intervjufrågor

- Man/kvinna, ålder?
- Hur gammal var du när du började spela piano?
- Vilken musikalisk bakgrund har du?
- Hur länge har du varit verksam som pianopedagog?
- Har du undervisat någon nybörjare senaste terminen/läsåret?
- Har du någon nedre/övre åldersgräns? Motivera!
- Anser du att startåldern har någon betydelse?
- Vilka fördelar/nackdelar anser du att det finns med tidig/sen start?
- Vilken ålder anser du vara den mest ideala att starta sina pianolektioner? Motivera!
- Vilket är ditt mål med din nybörjar/pianoundervisning?